

О.О.ЗАХАРЧЕНКО

АЛЬФРЕД РОЗЕНБЕРГ – ГОЛОВНИЙ ІДЕОЛОГ НАЦІОНАЛ-СОЦІАЛІЗМУ В РАСОВОМУ ТА ЄВРЕЙСЬКОМУ ПИТАННЯХ

В статті проаналізована діяльність основного ідеолога націонал-соціалізму в питаннях расової теорії, головного експерта у здійсненні східної політики Третього рейху на тимчасово окупованій території Радянського Союзу в роки війни Альфреда Розенберга.

Ключові слова: *нацизм, ідеолог, життєвий простір, расова теорія, єврейське питання, рейхсляйтер, фюрер, Голокост.*

*«Расовая теория – вот что привело Адольфа Гитлера к власти»
Леонид Млечин [20, с.3]*

Голокост єврейського народу є однією з найбільш трагічних сторінок Другої світової війни і за своїми масштабами, кількістю жертв і антигуманною суттю не має аналогів в світовій історії. За радянської доби об'єктивне і неупереджене дослідження цієї проблеми вітчизняною історіографією (з певних ідеологічних причин) було досить обмеженим і вибіркоким. Лише після здобуття Україною незалежності, відкриттям архівних сховищ, оприлюдненням нових, раніше засекречених документів, ознайомленням з працями зарубіжних вчених, перед українськими науковцями відкрилися широкі можливості. Але важко не погодитись з думкою сучасного дослідника Голокосту В.Нахмановича, що існує ще чимало прогалин і недостатньо вивчених тем, пов'язаних насамперед з витоками нацистської ідеології [22, с.810]. Тому метою статті буде спроба автора простежити діяльність основного ідеолога націонал-соціалізму, заступника Гітлера в питаннях «духовної та ідеологічної підготовки» членів нацистської партії, першого наставника фюрера в питаннях расової теорії, головного експерта у здійсненні східної політики Третього рейху на окупованих радянських територіях рейхсляйтера Альфреда Розенберга.

Західні і сучасні російські дослідники нацизму наголошують про «російський вплив» на формування світогляду Гітлера і його партії [1, 2, 3, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 23, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 38]. Дійсно, на початку нацистського руху самими близькими соратниками майбутнього фюрера були двоє колишніх російських підданих з Прибалтики – Макс Ервінович фон Шойбнер-Ріхтер і Альфред Вольдемарович Розенберг [10, с.4]. Під час «Півного путчу» саме Шойбнер-Ріхтер ціною свого життя врятував від смерті Адольфа Гітлера, який пізніше, не без пафосу, сказав про прибалта: «Усім знайдеться заміна, окрім нього» [13, с.612]. Розенберг же став для Гітлера «духовним наставником», який і прищепив вождю нацистів основні постулати щодо вищої, «нордичної», «арійської раси», яка мала беззастережно панувати над світом і знищувати нижчі раси, до яких ним відносились євреї, цигани, негри і слов'яни.

Сто двадцять років тому на світ з'явилась особа, з ім'ям якої пов'язано найстрашніший злочин в історії людства – масове винищення мільйонів «неповноцінних» в расовому відношенні народів Європи. Альфред Розенберг прожив п'ятдесят три роки, з них половину – як підданий Російської імперії. Він народився 12 січня 1893 року (в один день і рік з Германом Герінгом) у місті Ревель (сучасний Таллін), який тоді належав Російській імперії. Його матір'ю була естонка, а батьком – прибалтійський німець. Род Розенберґів вийшов з Італії, далі мешкав у Чехії, а з XV століття перебрався в Прибалтику, яка після Північної війни увійшла до складу Російської імперії. В Росії проживало не менше чотирьох гілок роду Розенберґів [7, с.65]. Саме з-за явно «неарійського» походження в оточенні фюрера його іноді презирливо називали «вузьколобим прибалтом» (engstirnig) [10, с.121]. Як випускник реального училища, а не

гімназії, Розенберг не мав права поступати до університету, тому восени 1910 року він став студентом Політехнічного інституту у Ризі. Це його неабияк влаштувало, оскільки, на відміну від університету, викладання там велося німецькою мовою. Майбутній ідеолог нацизму непогано знав французьку мову, а російською, хоча і мав в атестаті «четвірку», спілкувався майже бездоганно. Німецькою ж мовою Розенберг завжди говорив з помітним акцентом, що видавало його прибалтійське коріння [32, с.77]. Під час Першої світової війни влітку 1915 р. Політехнічний інститут перевели до Москви, де Альфред продовжував навчання. Тут він стає активним членом студентського товариства «Рубонія», знайомиться з Шойбнер-Ріхтером і досягає звання «фукс-майора» [10, с.61, 116]. У 1917 р. майбутній рейхсміністр у справах окупованих східних територій, як стверджує російський історик Ігор Єрмолов, дезертирує з лав російської армії під час боїв у Східній Галичині. Його затримує комендант однієї з тилових станцій і передає козакам комендантської команди, які добряче висікли дезертира нагайками [11, с.208]. Альфред Розенберг завершує навчання і отримує диплом архітектора. Він успішно захистив дипломну роботу, яка була присвячена будівництву крематоріїв. Під час більшовицького перевороту у жовтні 1917 року він навіть деякий час активно симпатизує своїм майбутнім ідеологічним супротивникам. У лютому 1918 року повертається в Ревель і намагається поступити волонтером до німецького добровольчого корпусу, але йому відмовили, вважаючи, що він «росіянин». Згодом один з наближених до фюрера Герман Раушнінг влучно охарактеризував прибалта, вдало підмітивши, що «німці, які довго живуть в Росії, перестають бути німцями... Розенберг з ненавистю ставився до росіян тільки через те, що вони не дозволили йому бути росіянином» [1, с.317]. Пізніше Розенберг, даючи поради рейхсміністру пропаганди рейху Йозефу Геббельсу, як саме слід поводитись з підкореними народами СРСР, жартома називав їх «своїми росіянами», натякаючи, що ніхто в нацистському керівництві не знає їх краще, ніж він [26, с.259]. Ця «роздвоєність» Розенберга багато що пояснює: для нацистської кліки головний ідеолог нацизму і знавець східних народів так і залишився чужим, «неповноцінним фольксдойче», за висловом Гітлера, «самовпевненим прибалтом, що надто плутано думає» [24, с. 196; 36, с. 150].

В кінці листопада 1918 року, після поразки Німеччини у світовій війні і численних поневірянь у розбурханій революцією та Громадянською війною Росії, Альфред Розенберг круто змінює свою подальшу долю – назавжди переїздить до Німеччини, яка відтепер стає його другою батьківщиною. Відомий дослідник нацизму Пітер Педфільд вказує, що Розенберг «з романтичним захопленням завжди відносився до усього німецького. Він так близько до серця сприйняв поразку Німеччини у Першій світовій війні, що від'їхав до Берліна – «щоб здобути Вітчизну», як висловився він сам» [23, с.41]. Потім, на початку 1919 року, Альфред перебрався до Мюнхена. Опинившись у вирі революційних подій у Баварії, Розенберг доволі швидко зближується з німецькими націоналістичними лідерами і представниками російської білої еміграції, що як і він люто ненавиділи більшовизм. Завдяки своїй різкій і агресивній антибільшовицькій та антисемітській риторичі прибалта швидко помічають, він стає для майбутніх нацистів основним експертом по більшовицькій революції. На його глибоке переконання революція вибухнула в результаті таємної змови, організованої міжнародним сіонізмом, який також винний і в розв'язуванні Першої світової війни: «Революція означала «поразку нордичної (німецької) крові в її боротьбі за душу Росії, яка поринула в безодню хаосу. Якщо подібне трапиться з Німеччиною, то це призведе до її падіння, як і падіння західної цивілізації в цілому» [23, с. 41-42].

У 1919 році Розенберг увійшов до «Товариства Туле». Рекомендацію йому дав німецький поет, ярий антисеміт і один із засновників нацистської партії Дітріх Еккарт. Еккарт запропонував Розенбергу роботу в друкованому органі «Товариства Туле» газеті «Мюнхенер Беобахтер» («Мюнхенський спостерігач») в якості публіциста і політичного експерта по Росії. Це була таємна націоналістична організація, яка стала ідеологічним попередником НСДАП. Її було створено в 1916 році у Мюнхені австрійським бароном Рудольфом фон Зеботтендорфом. Вона займала свою штаб квартиру у фешенебельному готелі «Пори року», де збирались і спілкувались між собою крайні праві, реакційні і націоналістичні сили. Метою товариства було

дослідження стародавньої німецької літератури та культури. На емблемі організації зображалась свастика, а девізом був вислів: «Пам'ятай, що ти – німець! Тримай свою кров у чистоті» [2, с.14]. «Туле» проповідувало цілковите панування германо-німецької раси, антисемітизм, антикомунізм, концепцію об'єднання усіх осіб німецької раси в єдиній народній державі [13, с.516]. З цього зміненого клубка розповзлась переважна більшість майбутніх фундаторів нацистської партії, а ідеологічні засади цієї організації Гітлер пізніше використав при написанні Євангеліє нацизму «Майн Кампф». Саме Д.Еккарт у 1919 р. познайомив і здружив А.Розенберга з А.Гітлером. Старший за Адольфа на двадцять років, відомий поет, автор популярного нацистського маршу «Штурм», Еккарт завжди був для Гітлера беззаперечним авторитетом, якого він увічливо називав своїм «вчителем» і «Полярною зіркою» [38, с.549]. Еккарт всіляко опікав «свого Аді», супроводжував його на мітингах, писав хвалебні панегірики в його честь, давав йому безліч книг із власної бібліотеки, вчив світським манерам, наставляв, як необхідно правильно говорити і писати. Вбачаючи у Гітлері Месію і майбутнього вождя нації, якого він одразу розгледів при першому ж знайомстві з відставним єфрейтором, Еккарт виявляв до нього неабияку прихильність, протекцію і заступництво, знайомив з важливими людьми, фінансував, відкрив невеличке містечко Оберзальцберг в мальовничому куточку Альпійських гір поблизу Берхтесгадена, де фюрер згодом облаштував свою затишну резиденцію [1, с.120]. Незадовго до своєї смерті, у 1923 році Еккарт присвятив йому антисемітську книгу «Більшовизм від Моїсея до Гітлера», благословляючи нацистського вождя на боротьбу зі «світовим єврейством» [13, с.636]. Безмежно вдячний за таку турботу, Гітлер завершує «Майн Кампф» патетичним пасажем в його честь: «До цих героїв я зараховую і ту найкращу людину, яка зуміла слугувати справі відродження нашого народу як поет, як мислитель і в останню чергу як боєць. Його ім'я – Дітріх Еккарт» [5, с. 586].

Нацизм у Німеччині пустив глибоке коріння у сприятливому середовищі. Десятки мільйонів пригноблених нуждою німців неймовірно страждали під гнітом репарацій і щиро марили реваншем. Їм усім бракувало вождя, який би міг у простій і доступній формі пояснити, хто їх головний ворог і як його можна здолати, якщо згуртуватись в єдину і потужну німецьку національну спільноту. Російський дослідник Борис Соколов, намагаючись пояснити феномен появи нацистського вождя, висловив таку думку: «Потрібна була людина, здатна надихнути німецький народ на боротьбу за відновлення імперії. І Адольф Гітлер став такою людиною. Це була геніальна особистість, яка володіла неперевершеними ораторськими і організаторськими здібностями, хоча і увійшла в історію з величезним знаком мінус. Гітлер був політиком масштабу Бісмарка. І сталося так, що він зруйнував усе те, що зібрав «залізний канцлер». Тільки настільки сильна особистість змогла виступити руйнівником Веймарської республіки – першої республіки в німецькій історії, а згодом і руйнівником Німецької імперії. Перед своєю загибеллю Гітлеру вдалося підняти Рейх на небачену в історії висоту, принаймні у плані територіальних захоплень. І тим страшнішим для народу незабаром стало стрімке падіння» [30, с.81].

В період становлення нацистського руху (1919-1923 рр.) Гітлера ніхто з його політичних опонентів всерйоз ще не сприймав. Один з іноземних журналістів так охарактеризував майбутнього нацистського «месію»: «Гітлер виглядає, як мільйони різноманітних «маленьких людей»... Він говорить з грубим австрійським акцентом, має затруднення у виборі слів, а синтаксична побудова фраз – хаотична. Відноситися серйозно до людини, яка так говорить і пише, неможливо. У 1923 році Гітлер був такий смішний, що доволі довго ним займалися головним чином гумористичні видання. Для них це була людина, яка намагалась здійснити сміхотворний путч з револьвером в одній руці та з кухлем пива – в іншій» [21, с.33]. Зрозуміло, що виліпити з цього примітивного провінціала і неука майбутнього Вождя нації, навіть якщо він був обдарований і харизматичний оратор, виглядало майже безнадійною справою. Але тільки не для іміджмейкерів нацистського руху. Сучасний німецький літератор Олександр Кемпфе дійшов висновку, що Адольф Гітлер став першою в світі по справжньому розкрученою «поп-зіркою», оскільки нацистська пропаганда спробувала створити з цієї доволі обмеженої, посередньої, майже карикатурної особи, напівбога, ідола, секс-символа і кумира для десятків

мільйонів німців, здатного викликати небачене досі божевілля натовпу і масову дикунську істерію [34, с. 73-74]. Наближений до Гітлера у той період Отто Штрассер в своїх мемуарах «Гітлер і я» так пояснює, чому звичайний і обмежений словарним запасом популіст і демагог міг завжди швидко і невимушено завоювати будь-яку аудиторію: «Його слова потрапляють точнісінько в ціль, він торкається душевних ран кожного із присутніх, виявляє колективне несвідоме і виражає найпотаємніші бажання аудиторії. Він говорить людям те, що вони хочуть почути» [37, с. 93].

Як зазначає британський біограф Гітлера професор Ян Кершоу, тільки троє людей з усього найближчого оточення нацистського фюрера найбільше вплинули на формування його світогляду – це баварський поет Дітріх Еккарт і балтійські німці Макс Ервін фон Шойбнер-Ріхтер і Альфред Розенберг. На його думку, все ж таки вирішальне місце мав вплив прибалтів: «Вони на собі відчули російську революцію, обидва були якими антисемітами, зв'язаними з радикальними антибільшовицькими колами. В ранній нацистській ідеології ні Росія, ні більшовизм ще не відігравали скільки-небудь помітної ролі. Але тепер Розенберг познайомив Гітлера з деталями «всесвітнього єврейського заклоту», викладеними у фальшивих «Протоколах Сіонських Мудреців». Так два прибалта закріпили Гітлера в думці, що більшовизм насправді є «уособленням єврейства». Тому це й стало фундаментальною підвалиною в будівлі гітлерівської ідеології. До того часу, коли була написана «Майн Кампф», вираз «єврейський більшовизм» вже означав для Гітлера необхідність руйнування Радянського Союзу з метою завоювання «життєвого простору для Німеччини» [14, с.37]. Кардинальні зміни у світогляді Гітлера з 1919 по 1924 рік можна простежити у його промовах і статтях того періоду. Тож, саме під впливом ідей Розенберга і Шойбнер-Ріхтера він остаточно змінив своє відношення до «антисемітизму» і «антимарксизму». В його свідомості ще задовго до цього обидві ці лінії були присутні, з перевагою антисемітизму, але об'єднались вони воедино тільки в цей період, коли більшовицька Росія для цього послугувала каталізатором [14, с.38]. Таким чином, «суть гітлерівського світогляду знаходилась у расовій боротьбі, радикальному антисемітизмі, впевненості, що майбутнє Німеччини може бути забезпечене лише шляхом завоювання Lebensraum – життєвого простору за рахунок Росії, і в тісному сплетінні усіх цих ідей в одну – боротьбу з марксизмом, найбільш конкретно втіленим у «єврейському більшовизмі» Радянського Союзу, - не на життя, а на смерть» [14, с.31].

Один з ранніх симпатиків нацистського руху Курт Людеке із захопленням сприйняв появу Розенберга, відмічаючи, його ерудицію і неабияку начитаність: «В його промовах одразу відчувається мислитель, який висловлює оригінальні ідеї в простій і доступній формі, з достатнім рівнем внутрішньої впевненості, характерної для високого рівня інтелекту» [23, с.43]. Без зайвої скромності амбітний прибалт, повіривши у свою «винятковість» в середовищі примітивних нацистських вождів, вважав себе не інакше як «Коперніком нацизму та расової теорії». Британський історик Хатчінсон дотримується однак іншої думки, називаючи його «недовчившимся неуком» та «ідеологічним шарлатаном» [10, с. 120]. Ознайомившись після війни з щоденником який вів нацистський теоретик, відома німецька дослідниця Ханна Арендт, яка на собі відчула пекло нацистської влади, дійшла висновку, що Розенберг скоріше за все, «виглядав лакеєм, який безупинно клопоче, щоб Господар (Гітлер) не обійшов його своїми панськими милостинями» [34, с.205].

А.Розенберг співпрацює з Еккартом в рупорі нацистського руху новоствореній партійній газеті «Фолькішер Беобахтер» («Народний спостерігач»). Згодом його призначають головним редактором газети. 1919 року він стає членом НСДАП (партійний квиток №18) [13, с.414]. Вплив прибалта на головну партійну газету був настільки помітним, що Гітлер жартома казав: «Фолькішер Беобахтер» тих років слід було б друкувати з підзаголовком «Прибалтійське видання» [31, с. 227]. В цей період Розенберг перечитує велику кількість книг расистського і антисемітського змісту, іноді по 13 годин просиджує в публічній бібліотеці Мюнхена [10, с.117]. Уся нацистська верхівка одностайно визнає – вплив Розенберга на формування світогляду нацистського фюрера величезний, він переконує Гітлера, що усю історію людства можна пояснити з точки зору расової теорії: «Захист раси, расова дисципліна і расова гігієна –

необхідні вимоги нового часу. Расова дисципліна означає перш за все захист нордичної складової нашого народу» [17, с.128]. Наслухавшись свого «балтійського друга», Гітлер був дуже високої думки про цього «інтелектуала»: «Це єдина людина, яку я постійно уважно слухаю. Це мислитель» [10, с.118]. А.Розенберг ще доволі довго залишатиметься для А.Гітлера беззаперечним авторитетом у площині двох ключових питань нацизму – «міжнародної єврейської змови» і більшовицької революції. Гітлеру була до вподоби ненависть молодого прибалта по відношенню до євреїв та більшовиків [7, с.66]. Так усього за три роки, «гідке прибалтійське каченя», завоювавши прихильність Гітлера, перетворюється на головного ідеолога націонал-соціалізму та основного експерта по Росії. Русофобські і юдофобські погляди Розенберга на думку авторитетного німецького історика і біографа Гітлера Йоахима Феста привели до певної трансформації і зміни поглядів фюрера щодо майбутньої колоніальної експансії нацизму. Під впливом ідей партійного ідеолога Гітлер відмовився від попередніх вимог щодо повернення втрачених після війни колоній і схиляється до задоволення німецьких претензій на «життєвий простір» за рахунок завоювання Росії. Фест стверджує, що це поклато початок «розходженню шляхів між прагматичним, орієнтуваним ідеологію виключно на захоплення влади Гітлером і дивнуватим Розенбергом, який захищав свої світоглядні постулати з релігійною непохитністю, змішуючи сюди різного роду фантазії, перетворюючи їх в ідейні системи немислимої абсурдності» [31, с.228].

Близький друг Гітлера цього періоду світський лев і аристократ Ернст Ханфштангль на прізвисько «Путці» («пупсик») [2,с.18], який естетично розвивав фюрера, виконуючи на роялі твори його улюблених композиторів Ф. Листа і Р.Вагнера, не поділяв прихильності вождя до прибалта, оскільки той виглядав в його очах «антисемітом, антибільшовиком і антиклерикальним інтриганом» одночасно. «До появи в нашому колі Геббельса, - вказує Ханфштангль, - Розенберг був моїм головним антагоністом у спробах заставити Гітлера думати хоч якось осмислено. З самого початку нашого знайомства я неодноразово застерігав Гітлера про небезпеку расистських та релігійних настанов Розенберга» [33, с.50]. Стурбованість від впливу расових ідей Розенберга на Гітлера згодом змушений був визнати і сам Еккарт: «Якщо б я тільки знав, що робив, коли приймав до лав партії Розенберга і дозволив йому стати редактором, з його неїстовим антибільшовизмом та антисемітизмом. Він не розуміє Німеччину, і я дуже підозрюю, що він також не розуміє і Росію. Але його ім'я на першій сторінці нашої газети! Він виставить нас на посміховисько, якщо і надалі усе відбуватиметься у тому ж дусі» [33, с. 98].

Після провалу «Півного путчу», Гітлер опинився за ґратами у тюрмі Ландсберг. Своє перебування в «тюрмі» він згодом, не без іронії, назвав «університетом за державний рахунок» [19, с.15]. Отто Штрассер вказує, що Ландсберг скоріше за все нагадував «військовий клуб» чи санаторій, аніж звичайну тюрму: «Кожний засуджений мав у своєму розпорядженні одну чи дві кімнати. Вони приймали гостей, збиралися часто разом, вели бесіди, курили, пили, грали в карти і отримували від тюремників будь-які замовлені делікатеси. Мешканці «першого поверху» були б абсолютно щасливі, якби їм не дошкуляла «людина з другого поверху» своїми безупинними промовами. «Людина з другого поверху» - це, звісно, Адольф Гітлер. Тоді мешканці «першого поверху» провели таємну «військову нараду», обговорюючи засоби і методи захисту від краснбайства Адольфа. Грегору Штрассеру в голову прийшла блискуча ідея – переконати Гітлера написати книгу. Гітлеру почали тактично і м'яко натякати, що він просто зобов'язаний написати мемуари. Адольф одразу кльонув на цю принаду. З цього моменту Штрассер та інші «джентльмени» з «першого поверху» могли без перешкод і надалі спокійно пити і грати в карти» [37, с.77-78]. Так, з легкої подачі Г.Штрассера, Адольф Гітлер розпочав писати головну книгу націонал-соціалізму, надиктовуючи її спочатку своєму шоферу і охоронцю Емілю Морісу, а згодом Рудольфу Гессу, якого, за його закоханість у вождя, поза очі жартома називали «фройлен Гесс» [23, с.6]. Розенберг, який після провалу «путчу» замінив Гітлера на посаді голови НСДАП, щоденно навіщав фюрера, тож його ідеї по расизму, антисемітизму і зовнішній політиці відображені на сторінках гітлерівської «Майн Кампф» [5]. Біблія нацизму офіційно заборонена в багатьох державах світу, за її розповсюдження в деяких

країнах Європи загрожує тюремне ув'язнення. І це вірно. Але, на жаль, в добу Інтернету склалася парадоксальна ситуація: книга заборонена, але при бажанні легко доступна. В цьому криється головна небезпека: некритичне прочитання «Майн Кампф» може мати трагічні наслідки. З іншого боку, якщо все ж таки прочитати текст книги уважно, критично і розсудливо, то можна чітко побачити, що той пекельний жах, в який втягнув Європу націонал-соціалізм в роки Другої світової війни, фактично був запрограмований і офіційно проголошений ще задовго до цього. Акредитований у довоєнній Німеччині американський кореспондент Уільям Ширер ще за два роки до початку Другої світової війни застерігав західних політиків про ту смертельну небезпеку, яка викладена на сторінках гітлерівської книги. На жаль, не почутий тоді ні ким, він 27 вересня 1937 року пророческо записав у своєму «Берлінському щоденнику»: «Багато з того, що відбувається і буде відбуватися, зовнішній світ міг дізнатися із «Майн Кампф», одночасно Біблії та Корану Третього рейху. Однак, немає жодного перекладу цієї книги на англійську чи французьку мови, і Гітлер не дозволить цього зробити, що цілком зрозуміло, тому що багатьох на Заході ця книга би шокувала. Скільком безпечним візитерам я казав, що мета нацистів – панування! Вони сміялися. Але Гітлер відкрито це визнає... Франція буде цілковито знищена, каже Гітлер, а потім почнеться великий наступ на схід... «Тотальна війна означає цілковите і остаточне зникнення переможених з історичної сцени!». Ось, згідно Гітлера, шлях Німеччини... Цієї осені 1937 року я залишаю Німеччину зі словами нацистського маршу, що й досі дзвенить у мене у вухах: Сьогодні нам належить Німеччина, Завтра – увесь світ» [35, с.77-78]. Німецький біограф Гітлера Вернер Мазер з гіркотою стверджує: «Якщо б книгу Гітлера прочитали вдумливо хоча б один раз і сприйняли серйозно, то історія... без сумніву, пішла б зовсім по-іншому, так як майже усе, що починаючи з 1933 року, ініціювали і здійснювали на практиці не тільки сам Гітлер, але й функціонери НСДАП і представники націонал-соціалістичного державного апарату, є варіацією на тему вчення, викладеного в «Майн Кампф» [19, с. 12-13].

Свої думки по расовій теорії і єврейському питанні Альфред Розенберг виклав у численних публікаціях. Його перу належить низка брошур, статей та газетних публікацій у «Фолькішер Беобахтер», присвячених більшовизму та єврейству: «Боротьба за новий світогляд», «Сутнісна структура націонал-соціалізму», «Більшовизм як дія чужої раси», «Антидержавний сіонізм», «Єврейське питання як світова проблема», «Масонська світова політика у світлі критичного дослідження», «Націонал-соціалізм, релігія та культура» та ін. [16, с. 684]. Про страхіття «єврейсько-більшовицької революції» він розповів у злобному пасквілі під назвою «Чума в Росії» (1922 р.), з якої як автор вже пізніше змушений був викинути цілі сторінки [9, с.81]. Більшовики, на думку Розенберга, намагались зруйнувати світ, спрямувати його в безодню хаосу: «Більшовизм – це вирішальна спроба світового єврейства встановити панування над усіма народами. Боротьба проти нього – це боротьба за порятунок світу в прямому сенсі слова, і керівник цієї історичної боротьби – Адольф Гітлер. Між цими обома супротивниками не може бути ніякого примирення. Більшовизм повинен бути знищений, якщо ми хочемо врятувати Європу» [8, с. 285-286].

Значну активність «балтійський друг фюрера» виявив і в атаках на Церкву. Його боротьба проти християнства іноді приймала гротескні форми. Розколовши протестантство, створивши дисидентську ДК (церкву «німецьких християн» для «рехристиянізації» німецького народу), Розенберг організовує і підтримує «Німецький рух віри» (Deutsche Glaubensbewegung), яке взагалі відкидало християнство і проповідувало нове германське язичництво: мішанину доісторичних індійських і германських вірувань [25, с.301-303]. Гітлер, заражений розенбергівським антихристиянським вірусом, вважав, що після закінчення війни «настане великий час розплати з церквою» [27, с.183-184]. На його думку, Страсбурзький собор перетвориться на пам'ятник Невідомому Солдату, а Папа римський у своїй тіарі у парадному вбранні буде повішений на площі Святого Петра у Римі [32, с.491].

Ідеологічна нацистська концепція А.Розенберга висловлена ним у написаному у 1930 році програмному документі НСДАП книзі «Міф ХХ століття. Оцінка духовно-інтелектуальної боротьби постатей нашого часу» [28]. Вона розглядала історію різних країн з позицій впливу

«германської раси» та «нордичної крові», обґрунтування права німецького народу на загальноєвропейську історію і, тим самим, - на всю її територію, формуючи поняття «західноєвропейської нордичної душі» та її відродження у ХХ столітті. Ця ідеологія набула подальшого розвитку одразу після захоплення Вермахтом східних територій СРСР, але розглядалася вже з позиції «загальноєвропейської нордичної раси» [15, с.222]. «Міф ХХ століття», як і до речі, гітлерівську «Майн Кампф», з найближчого оточення фюрера мало хто читав. Рейхсміністр пропаганди рейху Й.Геббельс ядовито назвав головну книгу теоретика расизму і нацизму «ідеологічною блювотою». [1, с.122]. «Міф» Розенберга не слід розглядати як твір, що є виразником офіційної точки зору партії, - зауважив Гітлер. – Характерно, що видні члени партії не належать до основної маси читачів цієї книги Розенберга. Одразу після її виходу було дуже нелегко взагалі розпродати перший тираж. радує те, що одні тільки наші супротивники розбираються у змісті цієї книги. Подібно багатьом гауляйтерам, я також прочитав тільки кілька сторінок, так як, на мій погляд, зрозуміти її вельми складно» [24, с.196]. І все ж, як вказує сучасний російський дослідник расової теорії нацизму Володимир Родіонов, на відміну від гітлерівської «Майн Кампф», розенбергівський «Міф ХХ століття», як не дивно, знайшов свого читача. Якщо Біблію націонал – соціалізму в основному вручали як цінний подарунок на ювілеях і урочистостях (навіть на весілля!), то книгу Розенберга купували в крамницях для того, щоб прочитати. До 1935 року було розпродано 273 тис. примірників, а у 1943 році надрукували мільйон: величезний тираж на той час [27, с.62]. Пересічних бюргерів у цьому «творі» перш за все приваблювала приналежність усіх німців до панівної «великої білої арійської раси», що процвітала у стародавню добу й з упадком якої на Європу і увесь «цивілізований» світ чекає крах і занепад. Ця ідея «нордичної» зверхності у багатьох «істинних арійців», до касти яких зараховували себе мільйони німців, знайшла розуміння і відгук, а сприйнявши основні постулати расизму, вони почали швидко підтримувати і націонал – соціалізм, який рішуче боровся за чистоту германо – німецької «раси і крові» проти небезпечного засилля неповноцінних «нижчих рас» [27, с.63]. 13 вересня 1933 року керівництво рейху видало на державному рівні наказ, згідно з яким запроваджувалося обов'язкове вивчення «расової теорії» у школах (не менше 2 – 3 годин на тиждень) і університетах [27, с.65].

З приходом нацистів до влади в Німеччині, у квітні 1933 року Розенберг очолює зовнішньополітичний відділ НСДАП і займає посаду рейхсляйтера по світогляду і зовнішній політиці, пізніше стає представником фюрера у питаннях духовного та ідеологічного виховання. Після «Ночі довгих ножів» і розправи над Ремом він включив у своє відомство багатьох штурмовиків, а сам отримав високе звання обергрупенфюрера СА [29, с.258]. За наказом Гітлера 5 липня 1940 року створюється Оперативний штаб під керівництвом рейхсляйтера Розенберга (Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg – ERR) [16, с.682]. Одним із завдань ERR стало вивчення германо-німецької постійної присутності з укорінюванням в індогермано-арійському просторі, її форми виникнення, вплив, зіткнення зі спорідненими та чужорідними народностями». Це завдання простежується в ідеологічній доктрині нацизму на окупованих східних територіях, що сповідувала не лише боротьбу з ідейними супротивниками націонал-соціалізму, а й розглядала місцеву історію в аспекті расової боротьби крові, а також історичного права на ці території у зв'язку з фактором «германо-німецької постійної присутності» [15, с. 222]. Керівником штабу з 1 квітня 1941 року став Герхард Утікаль [29, с.260]. Напередодні війни з СРСР, у 1940 році Гітлер призначає рейхсляйтера Розенберга Уповноваженим фюрера по зміцненню націонал-соціалістичного світогляду, основним завданням якого була боротьба проти «більшовизму та єврейства» [10, с.130]. Головний нацистський теоретик збирався стати ще й провідником націонал – язичницької ідеології і зайняти посаду «уповноваженого по захисту націонал – соціалістичного віросповідання». У 1939 році Розенбергом був розроблений «План націонал – соціалістичної релігійної політики», яким передбачалося через 10 – 15 років, після суттєвого підризу основ лютеранської і католицької церкви, в якості єдиної державної релігії Третього рейху визнати неоязичницьку германо – німецьку «нордичну» релігію. Але ця його спроба була миттєво ліквідована суперником ідеолога нацизму, «сірим кардиналом» Третього рейху Мартіном Борманом, який

став у цей період по суті справжньою тінню фюрера. У лютому 1940 року він, заручившись підтримкою рейхсміністра по віросповіданню Керрля, після десятиденних дискусій у нацистському уряді, відхилив проект Розенберга і залишив за собою провідну роль у НСДАП в питаннях релігії [27, с.197-198]. Американський журналіст Уільям Ширер, який працював у Німеччині починаючи з 1934 року і спостерігав за розвитком подій у нацистському рейху, 1 грудня 1940 року записав у щоденнику, що «Альфред Розенберг, наставник Гітлера на зорі його партійної діяльності і в минулому один з головних членів партії, зараз зовсім пропав з поля зору і не грає ніякої ролі ні в партії, ні в країні. Він у більшій мірі був мрійником, аніж практиком, і програв у жорсткій боротьбі за місце під сонцем більш безжальним людям. З часу укладення нацистами альянсу з Москвою, проти якого він протестував виключно самотужки, про нього майже нічого не чути. Щоб якось пом'якшити його переживання Гітлер присвоїв йому високий титул: спеціальний уповноважений вождя у нагляді за націонал – соціалістичним рухом. Йому вдалося також утриматися на посаді редактора щоденної гітлерівської газети «Volkische Beobachter», хоча він мало що може сказати про її політику» [35, с.495].

Як уже було вказано вище, найближче оточення Гітлера відкрито глузувало з «расово неповноцінного прибалта». Розенберг мав репутацію скандаліста і ворогував майже з усіма нацистськими бонзами [29, с.258]. Ернст Рем, керівник штурмових загонів СА, якось публічно назвав Розенберга «кретином і моральним культуристом», а на банкеті у турецькому посольстві прилюдно обізвав його «прибалтійською свинєю», що спричинило гучний скандал [10, с.125]. «Мефістофель нацизму» Йозеф Геббельс саркастично дразнив головного нацистського теоретика «рейхсфілософом». З неприхованою «арійською» гидливістю, зневагою, а то й з презирством до прибалта завжди ставилися «істинні арійці»: рейхсмаршал Г.Герінг, рейхсфюрер СС Г.Гімлер, рейхсляйтер М.Борман, рейхсміністр закордонних справ Й. фон Риббентроп і особливо гауляйтер Східної Пруссії Е.Кох. Засновники НСДАП О.Штрассер та Г.Ессер відкрито натякали, що Розенберг наполовину єврей і ставленик світового сіонізму [7, с.72] Е.Ханфштангль вважав євреями майже усіх нацистських вождів: Розенберга, Штрассера, Штрейхера, Лея, Франка і навіть головного антисеміта рейху Йозефа Геббельса [33, с. 98]. Однак, нацистський вождь, австрійський німець Адольф Гітлер (а зовнішність фюрера, як і до речі усіх вище згаданих нацистських бонзів, аж ніяк не відповідала високим канонам «нордичної раси») продовжував неухильно довіряти естонському німцю – Альфреду Розенбергу. Фюрер наполіг, щоб у 1937 році Розенбергу, одному з перших, була присуджена Національна премія в галузі мистецтва і науки, встановлена в Німеччині після заборони там Нобелівської премії [7, с.70]. Її грошовий еквівалент становив 100 тисяч рейхсмарок [10, с.132].

І все ж, головна місія Розенберга була ще попереду. 2 квітня 1941 року Гітлер викликав рейхсляйтера до себе. «Настав Ваш великий час, Розенберг» - патетично завершив фюрер двохгодинну бесіду з ним. Схвилюваний такою довірою вождя, Розенберг записав у щоденнику: «Потім фюрер мені детально виклав вірогідний план дій на сході, але я про це сьогодні писати не буду. Я цього ніколи не забуду» [10, с.187]. Річ у тім, що мова йшла про головне – долю народів, які мешкали на території Радянського Союзу. Гітлер довірливо ознайомив Розенберга зі своїми таємними планами масової фізичної ліквідації «неповноцінного» з расової точки зору населення – слов'ян, євреїв, циган. Йшлося про геноцид небачених ще досі в світовій історії масштабів. Нацисти планували винищення майже 50 мільйонів радянських людей. Розенберг прекрасно усвідомлював, що віднині і саме за його безпосередньої участі, десятки мільйонів його колишніх співвітчизників уже приречені на загибель, а територія його «першої» батьківщини невдовзі буде захоплена і знелюднена, а з часом назавжди заселена мільйонами німців і близьких до них за «нордичними» ознаками данцями, норвежцями, голландцями, бельгійцями, шведами, а після перемоги і завершення світової війни – навіть британцями [21, с.244-245]. З неприхованим цинізмом «кабінетний убивця» так поояснював свою «велику місію на Сході» у запланованій «арійськими» нелюдями нечуваній людській бійні: «та що нам з того, якщо найближче майбутнє благословляє нам створення «Великої Німеччини» [10, с.189]. Свою «рідну» Прибалтику естонський німець планував германізувати і включити до складу Третього рейху. Але спеціально створена

нацистами комісія по «расовому дослідженню», обстеживши на початку окупації понад 2000 прибалтів – литовців, латишів та естонців, які з неприхованою радістю і ентузіазмом влітку 1941 року зустрічали Вермахт, як визволителя від сталінської тиранії, дійшла невтішного для рейхсляйтера висновку – ці народи не відповідають ознакам «нордичної крові», неповноцінні і не підходять для германізації, тож не будуть рекомендовані для «онімечення» [10, с.190]. Розенберг в основному погодився з висновками комісії, забракувавши литовців і латишів, але непохитно став на захист естонців, оскільки його мати була естонкою, та й він сам був хоч і німцем, але естонським: «Литовці в своїй більшості неповноцінні в расовому відношенні, латиші значно деградували під впливом частини російського населення, естонці ж, навпаки, є елітою балтійських народів» [18, с.215].

В рамках підготовки плану «Барбаросса» 2 квітня 1941 року Розенбергом було створено бюро з питань східних територій при зовнішньополітичному відділі НСДАП. Через вісімнадцять днів, 20 квітня 1941 року, Гітлер інформував Розенберга щодо його майбутнього призначення на посаду керівника окупаційної адміністрації в СРСР і наказав у стислий термін розробити проект розчленування Радянського Союзу. Цей план рейхсляйтер підготував і подав на розгляд фюреру 9 травня 1941 року. Згідно плану уся окупована територія мала бути поділена на 5 рейхскомісаріатів, 24 генеральних, понад 900 районних комісаріатів і величезну кількість штадкомісаріатів для управління містами [29, с.260-261].

Після нападу на СРСР і окупації значних територій, фюрер, по завершенні наради, на якій вирішувалася подальша доля цих земель, 17 липня 1941 року призначає А.Розенберга очільником новоствореного Рейхсміністерства у справах окупованих східних територій. Рейхсміністр мріяв поставити на чолі деяких рейхскомісаріатів колишніх підданих Російської імперії, вихідців із Прибалтики. Так, рейхскомісаром України і Кавказу він сподівався призначити свого давнього прибалтійського друга і соратника Арно Костянтиновича Шикеданца. Але Гітлер і особливо Мартін Борман були іншої думки і рішуче відхилили цю пропозицію, призначивши на посаду рейхскомісара України свого вірного цербера – відвертого українофоба і жорстокого нациста, гауляйтера Еріха Коха, якого в оточенні фюрера всі називали не інакше, як «другим Сталіним». Про тупого і грубого Коха в роки війни дотепні берлінці розповідали чимало анекдотів. В одному з них говорилося, що Сталін у Кремлі, при черговому нагородженні орденами, завжди один орден відкладав у сторону при цьому кажучи: «А це для Еріха Коха, який зараз знаходиться у службовому відрядженні у Рівному» [10, с. 251]. Призначивши Е. Коха рейхскомісаром України нацистський вождь заклав підвалини тривалого протистояння Коха з Розенбергом. Обидва нацисти наочно і переконливо уособлювали одвічну імперську політику «батога» (Кох) і «пряника» (Розенберг). Уже під час їхньої першої спільної подорожі по окупованій території України стався випадок, який чітко засвідчив з яким презирством і неприхованою люттю «коричневий кайзер України» ставиться до підвладних йому «недолюдків-українців». Коли група гарно вдягнених у національне вбрання українців гостинно і радо піднесли Коху хліб-сіль, наївно дякуючи за «визволення від більшовицького ярма», то він, раптово вихопивши батіг, брутально ним вибив дарунок з їх рук, одразу переконливо показавши усім, хто нині є справжній господар України. [10, с.216]. У червні 1942 і 1943 років рейхсміністр А.Розенберг і рейхскомісар Е.Кох двічі спільно здійснили інспекційні поїздки по окупованій території України. Ці подорожі широко розрекламували в місцевих газетах, була випущена з цієї нагоди навіть ілюстрована брошура [6, с.293-298]. Знаючи добре російську мову, Розенберг багато спілкувався з місцевими колабораціоністами, особисто нагороджував їх спеціальними медалями для східних народів «за заслуги» перед рейхом. Двічі нацистські урядовці побували і в генеральній окрузі «Миколаїв», разом поклали вінок на могилу загиблого в авіакатастрофі у вересні 1941 року під Миколаєвом командуючого 11-ю німецькою армією генерал-полковника Ойген-Ріттера фон Шоберта [12, с.19]. Розенберг увесь період окупації активно конфліктував з Кохом, який напряду підпорядковувався фюреру та ігнорував безліч розпоряджень свого безпосереднього шефа стосовно «м'якого» ставлення до місцевого, перш за все, українського населення [3, с. 229]. Коли конфлікт між ними набув такої гостроти, що розлючений Розенберг почав вимагати від фюрера негайної відставки свого

підлеглого з посади рейхскомісара, Гітлер 19 травня 1943 року, викликавши обох до себе на аудієнцію, рішуче став на захист гауляйтера і чітко вказав прибалту про недопустимість відмови від основних засад націонал-соціалізму по відношенню до підкорених східних народів [12, с.19]. Остання зустріч Гітлера і Розенберга відбулась 17 листопада 1943 року [10, с.307].

Після розгрому Вермахту і Ваффен СС в грандіозній битві на Курській дузі, радянські війська розпочали широкий наступ по всьому фронту і звільнили від окупантів сплюндровану німцями українську землю. Відступаючи під потужними ударами наших військ, за наказом нацистської кліки, гітлерівці застосували варварську тактику «випаленої землі» - залишаючи після себе суцільні згарища та руїни. Навесні 1944 року Червона Армія повністю визволила від німецько-румунських загарбників територію рейхскомісаріату «Україна». Однак Розенберг все ще сподівався, що Вермахт знову зможе відвоювати стратегічно важливу для економіки рейху Україну. 6 квітня 1944 року він провів спеціальну нараду на якій поставив завдання своїм підлеглим в стислий термін розробити пропозиції щодо внесення змін в збанкрутілу окупаційну політику з урахуванням усіх помилок і прорахунків. 20 квітня 1944 року йому на розгляд подали досить об'ємний проект під назвою «Нова німецька політика на Україні» [12, с.20]. Але Гітлер навіть не звернув уваги на цей документ і 8 травня 1944 року своїм наказом ліквідував «східне міністерство Розенберга» [13, с.334]. Після розформування, його співробітники були мобілізовані в ході заходів по веденню «тотальної війни» на території рейху. Політична кар'єра Розенберга закінчилась, остаточно зазнавши цілковитого фіаско: як ідеолог, експерт чи адміністратор він вже нікого не цікавив і став непотрібний. Абсолютно втративши відчуття реальності, рейхсляйтер до останніх днів «тисячолітнього рейху» все ще чіплявся за можливість знову очолити «східне міністерство». Всього за півтора місяці до краху нацистського режиму, 16 березня 1945 року Й. Геббельс з притаманною йому єхидністю висміяв у своєму щоденнику амбітні потуги нікчемного прибалта: «Рейхсміністр Розенберг все ще відмовляється розпустити своє міністерство. Він називає його вже не міністерством у справах окупованих східних областей, оскільки це виглядало б дуже кумедно, а тільки східним міністерством. Він хоче зосередити в ньому всю нашу східну політику. З таким же успіхом я міг би створити західне чи південне міністерство. Це явне безглуздя. Але Розенберг відстоює тут свій престиж і не визнає моїх аргументів у тому, що його міністерство давно вже не потрібно» [4, с. 202].

У травні 1945 року, Альфред Розенберг був заарештований союзниками і в якості «основного ідеолога нацизму», як головний військовий злочинець постав перед судом Міжнародного трибуналу в Нюрнберзі. Всі, хто його бачили на процесі, одностайно стверджували, що він був зовсім не схожий сам на себе: в розчавленому, пригніченому, психічно зламаному і жалюгідному чоловікові вже неможливо було впізнати головного ідеолога нацистської партії, колишнього наставника фюрера в расовому та єврейському питанні. Але, як зазначає у своїх «Спогадах» міністр озброєння рейху Альберт Шпейер, головний партійний ідеолог до кінця залишився непохитним нацистом. На відміну від Риббентропа і Кейтеля, цих, за його висловом, «листонош з міністерськими зарплатами», які виправдовуючи себе геть усе безсоромно звалювали на Гітлера, теоретик та ідеолог націонал-соціалізму навпаки, не відхрещувався, а «послідовно відстоював свої погляди і всі спроби його адвоката в колуарах переконати колишнього рейхсляйтера відмовитися від нацистського світогляду виявились марними» [36, с.697]. В Нюрнберзі Розенберг не відрікся від фюрера, з неприхованим захопленням говорив про нього, як про видатного лідера і вождя нації [14, с.51]. За вироком суду 16 жовтня 1946 року Альфред Розенберг був повішений, його труп спалений в крематорії, а попіл розвіяний з літака.

Патологічний антисеміт, расист, русофоб і людоненависник за все своє життя особисто нікого не убив. Впродовж шести років світової війни ні він, ні Гітлер, ні Геббельс жодного разу не були присутні на пекельних акціях, де виховані нацистською ідеологією у «нордичному дусі» «арійські виродки» чинили небачені досі звірства – розстрілювали, труїли газом, спалювали живцем мільйони невинних жертв геноциду і Голокосту. Расова теорія у поєднанні з печерним антисемітизмом, засобами пропаганди, спромоглась націю, яка дала світу Баха і Бетховина, Гете і Шиллера, Канта і Гегеля, перетворити на слухняне, бездумне і безпорадне

стадо, готове виконати будь-який, навіть божевільний наказ. Після війни по всій Європі відбулись численні судові процеси над нацистськими злочинцями усіх рівнів та їх пособниками. На них тисячі виконавців дикунських наказів нацистського керівництва усіяло відхрещувалися від скоєних злодіянь, виправдовуючи свої дії тим, що тільки слухняно виконували накази вищого командування Вермахту, поліції і СС. Але саме Альфред Розенберг – цей «інтелектуал» і «кабінетний убивця за письмовим столом», несе головну відповідальність перед людством та історією за спричинений його манакальними «теоріями» Голокост.

Список використаних джерел та літератури:

1. Буллок А. Гитлер и Сталин. Жизнь и власть. Сравнительное жизнеописание: В 2 т. Т. I /Алан Буллок. Пер. с англ. – Смоленск: Русич, 1998. – 688 с.
2. Великие XX века. Третий рейх. Тайны, загадки, секреты./ Автор-составитель В.В.Веденев. Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Мартин, 2005. – 528 с.
3. Ветте В. Образ врага: расистские элементы в немецкой пропаганде против Советского Союза // Вторая мировая война: Взгляд из Германии: Сборник статей / Вольфрам Ветте. – М.: Эксмо, Яуза, 2005. – 416 с.
4. Геббельс Й. Дневники 1945 года. Последние записи: / Йозеф Геббельс. Пер. с нем. – Смоленск: Русич, 1998. – 416с.
5. Гитлер А. Моя борьба / Адольф Гитлер. / Пер. с немец. с комментариями редакции – М.: Витязь, 2000. – 589 с.
6. Гогун А. Черный PR Адольфа Гитлера: Документы и материалы / Александр Гогун. – М.: Эксмо, Яуза, 2004. – 416 с.
7. Гурулев С.А. Еще раз о расизме, нацизме и их идеологе А.Розенберге / С.А. Гурулев // Вопросы истории. – 2006. – №5. – С. 62-75.
8. Девидсон Ю. Суд над нацистами / Юджин Девидсон. Пер. с англ. А.Коноплева, А.Жерибилова. – Смоленск: Русич, 2001. – 512 с.
9. Дрожжин С.Н. Призрак неонацизма. Сделано в новой Европе / Сергей Дрожжин. – М.: Алгоритм, 2006. – 240 с.
10. Дрожжин С.Н. Третий рейх и «русский вопрос» / Сергей Дрожжин. – М.: Вече, 2010. – 336 с.
11. Ермолов И. Три года без Сталина. Оккупация: советские граждане между нацистами и большевиками. 1941-1944 / Игорь Ермолов. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2010. – 383 с.
12. Захарченко О.О. Альфред Розенберг – головний нацистський експерт в питаннях східної політики Третього рейху // Збірник наукових робіт до 100-річчя МНУ ім. В.О. Сухомлинського / За матеріалами VI Міжвузівської конференції молодих науковців «Інтеграційні процеси в міжнародних відносинах: історія і сучасність». – Вип. 5. – Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2012. – С. 12-21.
13. Залесский К. НСДАП. Власть в Третьем рейхе / Константин Залесский. – М.: Яуза, Эксмо, 2005. – 672 с.
14. Кершоу Я. Гитлер / Ян Кершоу. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997, - 320 с.
15. Кашеварова Н. Обґрунтування історичних прав на українські території в ідеологічній доктрині нацизму: промова гаупттайнзацфюрера Оскара Венднагеля на відкритті історико-археологічної виставки у Харкові 1 листопада 1942 р. / Н. Кашеварова // Архіви України. – 2005. – № 1-3. – С. 221-232.
16. Кашеварова Н. Оперативний штаб рейхляйтера Розенберга та його діяльність у галузі організації наукових досліджень окупованих територій / Н. Кашеварова // Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси: в 2-х кн./ К.: Наукова думка. НАН України, 2010. - Кн. 1. – С. 682-696.
17. Кормилицын С. СС – мир для ариев. Преступление во имя нации / Сергей Кормилицын. – М.: Яуза, Эксмо, 2005. – 416 с.
18. Кноп Г. СС: Черная инквизиция. / Гвидо Кноп. Пер. с нем. А. Чикишева. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – 284 с.
19. Мазер В. История «Майн Кампф». Факты, комментарии, версии / Вернер Мазер. Пер. с нем. Сорокина Г.А. – М.: Вече, 2007. – 416 с.
20. Млечин Л.М. Адольф Гитлер и его русские друзья / Леонид Млечин. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2006. – 427 с.
21. Лесков В.А. Штрихи к портрету фюрера / В.А. Лесков. – М.: Вече, 2006. – 352 с.
22. Нахманович В. Голокост як наукова і світоглядна проблема. Погляд з України / В.Нахманович // Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. Історичні нариси: в 2-х кн. – К.: Наукова думка, 2011. –

Кн. 2. – Ч. II. – С. 802-864.

23. Педфилд П. Рудольф Гесс – сподвижник Гитлера / Питер Педфилд. Пер. с нем. Т.Н. Замиловой. – Смоленск: Русич, 1998. – 608 с.
24. Пикер Г. Застольные разговоры Гитлера / Генри Пикер. Пер. с нем. И.В. Розанова. – Смоленск: Русич, 1993. – 496 с.
25. Пленков О.Ю. Третий Рейх. Арийская культура / О.Ю. Пленков. – СПб.: Издательский дом «Нева», 2005. – 480 с.
26. Рисс К. Кровавый романтик нацизма. Доктор Геббельс. 1939-1945 / Курт Рисс. Пер. с англ. П. В. Рубцова– М.: ЗАО Центрполиграф, 2006. – 492 с.
27. Родионов В. «Истинные арийцы». Расовые мифы Гитлера / Владимир Родионов. – М.: Яуза – пресс, 2012. – 384с.
28. Розенберг А. Миф XX века. Оценка духовно-интеллектуальной борьбы фигур нашего времени / Альфред Розенберг. – Таллин: Shildex, 1998. – 527 с.
29. Семенов К.К. Политические солдаты Гитлера / К.К.Семенов. – М.: Вече, 2011. – 320с.
30. Соколов Б.В. Адольф Гитлер. Жизнь под свастикой / Б.В.Соколов. – М.: АСТ – ПРЕСС КНИГА, 2004. – 384с.
31. Фест И. Гитлер. Биография. Путь наверх / Иоахим Фест. Пер. с нем. – М.: Вече, 2006. - 640 с.
32. Фест И. Гитлер. Биография. Триумф и падение в бездну / Иоахим Фест. Пер. с нем. – М.: Вече, 2006. - 640 с.
33. Ханфштангль Э. Мой друг Адольф, мой враг Гитлер / Эрнст Ханфштангль Пер. с англ. Б. Кобринова. – Екатеринбург: Ультра Культура, 2006. – 376 с.
34. Черная Л. Коричневые диктаторы (Гитлер, Геринг, Гиммлер, Геббельс, Борман, Риббентроп / Людмила Чёрная. - Ростов н/Д: Феникс, 1999. – 480 с.
35. Ширер У. Берлинский дневник. Европа накануне Второй мировой войны глазами американского корреспондента / Уильям Ширер. Пер. с англ.. Л.А. Игоревского. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2002. – 508с.
36. Шпеер А. Воспоминания / Альберт Шпеер. Пер с нем. – Смоленск: Русич, 1998. – 720 с.
37. Штрассер О. Гитлер и я / Отто Штрассер. Пер. с англ. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 384 с.
38. Энциклопедия Третьего Рейха. – М.: ЛОКИД-МИФ, 1996. – 592 с.

O.O. ZAKHARCHENKO

ALFRED ROZENBERG - CHIEF IDEOLOGUE NAZIONAL SOCIALISM ON THE RACIAL THEORY AND JEWISH QUESTION.

Activities were analyzed in the article main ideologue natsponal Socialism on racial theory, the chief judge in the implementation of the Eastern policy of the Third Reich in the temporarily occupied territory of the Soviet Union during the war, Alfred Rosenberg.

Keywords: *Nazism, an ideology, living space, race theory, the Jewish question, Reichsleiter, Fuhrer, Holocaust.*

A.A. ЗАХАРЧЕНКО

АЛЬФРЕД РОЗЕНБЕРГ – ГЛАВНЫЙ ИДЕОЛОГ НАЦИОНАЛ-СОЦИАЛИЗМА В РАСОВОМ И ЕВРЕЙСКОМ ВОПРОСАХ.

В статье проанализована деятельность основного идеолога национал-социализма по вопросам расовой теории, главного эксперта в осуществлении восточной политики Третьего рейха на временно оккупированной территории Советского Союза в годы войны Альфреда Розенберга.

Ключевые слова: *нацизм, идеолог, жизненное пространство, расовая теория, еврейский вопрос, рейхсляйтер, фюрер, Голокост.*